

GAVRILOV PRINCIP

Priče o Sarajevskom atentatu

priređio **Vule Žurić**

Laguna

Copyright © ovog izdanja 2014, LAGUNA

Crtež na koricama: Vojni muzej Beograd

E D I C I J A
TALASI

Knjiga 9

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

**GAVRILOV
PRINCIP**

SADRŽAJ

PROLOG

Vladimir Pištalo	
PRINCIP I PROCES.	13

GAVRILOV PRINCIP

Zoran Ćirić	
REKVIJEM ZA MALU NOĆNU MUZIKU	31
Miljenko Jergović	
MORIC ALKALAJ.	59
Vladimir Kecmanović	
GAVRO FERDO I UJKO PARTIZAN	73
Igor Marojević	
LETA SU IONAKO ZAMORNA	97
Srđan Srdić	
BLAGOVEST: MISLIO SAM DOBRO	115
Dejan Stojiljković	
PUCANJ	131

Ivančica Đerić	
DOLINA PLAČA I PATNJE, U KOJOJ NEMA KREMPITA	153
Miroslav Toholj	
ĐANI	171
Vule Žurić	
GAVRILOV PRINCIP	191
Miloš K. Ilić	
ČOVEK KOJI SE VRATIO NA ZEMLJU	213
Jelena Rosić	
SPOMENIK JE STILSKA FIGURA	243
Dr Nele Karajlić	
NEKA BUDE ŠTO BITI NE MOŽE	263

EPILOG

Muharem Bazdulj	
O FOTOGRAFIJI (Istinita priča).	299

*Ali je čovek pronašao higijenu nesećanja,
i ne seća se onoga što ne može da zaboravi.*

Isidora Sekulić

PROLOG

Vladimir Pištalo
PRINCIP I PROCES

Danas nam evropski imperijalizam izgleda kao seksualna fantazija projektovana na ostatak sveta. Je li moguće da je ta fantazija svetu učinila i nešto dobro? Moguće je. Osnovno pitanje je da li je poklon učinjen na štetu ponosa ljudi kojima je dat? Englezi su iskorenili tagove i zabranili spaljivanje udovica u Indiji. Evropljani su Afrikancima uništavali idole i sekli ruke, a doneli im kinin, Voltera i Knjigu o Jovu. Čak je i Ričard Pajps priznavao da su Rusi uradili dobre stvari u Tadžikistanu. U Bosni, Austrougarska je donela novine, zvona, železnice i – škole. Nama sad može izgledati da je to bio korak od sedam milja. Ivo Andrić i mladobosanci iz njegove generacije bili su uvereni da su se slobodarske ideje razvijale uprkos, a ne zahvaljujući austrijskoj okupaciji.

„Nastavni sistem tadašnjih austrijskih gimnazija u Bosni“, sećao se Andrić, „imao je za cilj da u mladom čoveku i budućem građaninu uguši svaku klicu samostalnosti i ubije želju za ma čim originalnim...“

U tim gimnazijama predavali su površni, hladni nastavnici i poslušne birokrate koji su propagirali mrtvački mir i mehanički red... U nekim slučajevima njihov vaspitački rad svodio se isključivo na borbu s mladošću.

Tako je pisac video svoje gimnazijske profesore. I to nije bio jedini aspekt kolonijalne uprave koji ga je iritirao. Andrić se sećao da su austrijski oficiri imali naročitu, tradicijom osveštanu i vaspitanjem utvrđenu gordost, koju su ispoljavali prema ljudima „koji im nisu ravni“: na jedan naročit i naročito prezriv i osion način prolazili su pored njih kao da ne postoje ili kao da su mrtve stvari i beslovesna stvorenja.

Pritom su ta beslovesna stvorenja živela u svojoj zemlji, a oficiri su došli iz mesta koja se zovu Erdelj, Tirol ili Galicija.

Sećanja – ohrabrena i obeshrabrena

U doba komunizma u Centralnoj Evropi, Dvojna monarhija, koja je komunizmu prethodila, izgubila je svoju istorijsku realnost. Pretvorila se u izgubljeni raj, u sentimentalnu konstrukciju. Neka sećanja su ohrabrena. U pogledu ličnog, imovinskog i zakonskog integriteta. Muzilova Kakanija je dostigla nivo koji nije ponovljen u zemljama koje su je nasledile. Ohrabrena su sećanja na jedno od najinteligentnijih bića dvadesetog veka, Roberta Muzila, i na čudesnu sofu na kojoj je Sigmund Frojd budio san sveta. Ohrabrena su i sećanja na secesijski nameštaj, animuse i anime spojene u Štrausovim valcerima, pečujsku keramiku, Brohova rastvaranja i Klimtove zlatne mrlje.

Druga sećanja su obeshrabrena.

Film *Pukovnik Redl* Ištvana Saboa ilustruje kako je Dvojna monarhija, iza meritokratske fasade, krila kastinško-feudalnu strukturu. Suverenitet je bio zasnovan na liberalnim principima, koje je dopunjavao feudalni koncept vladavine po milosti božjoj.

Obeshrabreno je sećanje na činjenicu da se imperija zvala po dvama vladajućim narodima koji su, zajedno, činili četrdeset posto stanovništva.

Ignorisan je težak položaj seljaka. Naročito u Bosni.

Kada je Vuk Karadžić pročitao nemački prevod *Čiča Tomine kolibe*, rekao je samo da položaj Srba kmetova u Bosni nije mnogo drugačiji od onoga što je opisala Herijet Bičer Stou. U Rusiji, kmetovi su emancipovani 1861. godine. U Americi, robovi su oslobođeni četiri godine posle toga. Položaj kmetova u „austrijskoj Bosni“ nije promenjen ni pedeset godina posle oslobođenja ruskih kmetova. Jedan od oficijelnih razloga zašto je Austrija preuzela Bosnu bilo je rešenje agrarnog (čitaj kmetovsko-feudalnog) pitanja. To pitanje nikad nije rešeno.

Gavrilo Princip je na suđenju rekao:

„Ja sam sin kmeta i znam kako je na selu. Ljudi žive kao životinje.“

Jozef K. u Bosni

Pretpostavimo da je Gavrilo Princip, umesto da puca, poželeo da klekne pred Franca Ferdinanda (mladi Robespjer je klečao pred Lujem XVI) i da mu uruči krasnopisnu predstavku o položaju svoga oca i drugih bosanskih kmetova.

On se, naravno, ne bi mogao obratiti lično nadvojvodi, nego najnižem od njegovih službenika. Princip bi se u svom pokušaju da uđe u zakon obreo u Kafkinoj priči „Pred zakonom“, koja je kasnije ušla u *Proces*:

Pred zakonom stoji vratar. K ovom vrataru dolazi čovek sa sela i moli da ga uvede u zakon. Ali vratar mu reče da ga sada ne može pustiti unutra... 'Ako te toliko privlači, a ti pokušaj da uđeš i pored moje zabrane. Ali upamti: ja sam moćan, a ja sam samo najniži vratar. No kraj svih dvorana redom stoje vratari, sve jedan moćniji od drugoga. Čak ni ja ne mogu da podnesem izgled trećega.'

Svojim čuvenim pucnjem Gavrilo Princip je napravio prečicu u ovom večitom čekanju.

On je izborio za sebe jednu vrstu audijencije.

Ali pretpostavimo da nije, da se opredelio za predstavku. Šta bi u toj predstavi pisalo? Pisalo bi da je u dvadesetom veku, kao i u srednjem veku, položaj bosanskog seljaka ostao određen obavezama kao što su hak i hizmet. Bosanski kmet je morao spahiji da daje hak, naime trećinu od celokupnog prinosa žita i polovinu prinosa voća. Pored toga, kmet je morao da čini hizmet, naime da radi kao kulučar na aginim poslovima pet do šest dana godišnje. Princip je, čekajući pred vratima zakona, mogao da ukaže i na to da je, za razliku od bosanskog seljaka, srpski seljak bio slobodan, sa garantovanim minimumom zemlje koji se nije mogao oduzeti čak ni na ime duga. Mogao je da kaže da je početkom dvadesetog veka žitni prinos u Bosni bio još jednako najniži u Evropi. Kad god bi se to pitanje u Bosanskom saboru pokrenulo, nedostajalo je političke volje da se ono reši. Na jednoj od poslednjih sednica Bosanskog sabora predstavnik iz grupe Petra Kočića dr

Dorđe Lazarević (koji je bez suđenja ubijen na početku Prvog rata) poručio je predstavniku vlade:

„Uvek nam obećavate da ćete rešiti ovaj problem i neprestano nas zavaravate. Znajte da su već napunjeni karabini koji će ovo pitanje rešiti.“

Rilke, hizmet i hak

Svaka imperija nužno nastoji da pomeša svoju kulturu i svoj imperijalizam. U Indiji se nisu bunili protiv prerafaelita. Na Kavkazu se nisu tukli protiv Puškina. U Vijetnamu se nisu digli na ustanak prvo protiv Mopasana a zatim protiv Marka Tvena. Kod Staljingrada se nisu borili protiv Getea i u Bosni se nisu bunili protiv Rilkea. Rilke je bio van dometa Andrićevog kmeta Simana.

Bilo bi dobro da se kmet Siman iz svog konceptualnog kruga mogao probiti do pesnika koji je rekao: „Budi strpljiv prema svemu što ti je nerešeno u srcu.“

Ali nije.

Njegov život ogradili su hizmet i hak.

Ugrišću ga

Za vreme svoje posete Evropi, Teodor Ruzvelt je izjavio:

„Ako vidim još jednog kralja – ugrišću ga.“

Mark Tven je imao rđavo mišljenje o monarhijama. Svom rođaku Čarlsu Vebsteru, koji je rukovodio njegovim neuspešnim izdavačkim preduzećem, Tven se naru-gao u antimonarhističkom duhu:

„Jedan od najvećih bilmeza koje sam u životu upoznao“, pisao je. „Prilike koje je imao da ispadne magarac a nije ih iskoristio bile su toliko retke da bi u nekoj kraljevini time stekao pravo na orden.“

Tven je smatrao da su monarsi uzurpatori i naslednici uzurpatora i da nema ničeg božanskijeg u kralju nego u probisvetu.

Na prelazu iz devetnaestog u dvadeseti vek, kraljevi su Evropi pomalo dosadili. U tom periodu ubijeni su srpski kralj, italijanski, portugalski kralj i princ i žena Franca Jozefa. Crkva Hristovog vaskrsenja u Sankt Peterburgu podseća na ubistvo ruskog cara Aleksandra II. Votivekirche u Beču sagrađena je u čast izbegnutog atentata na Franca Jozefa – jednog od tri. I sam Franc Ferdinand je, pre Sarajeva, izbegao dva-tri pokušaja ubistva. Sa eskviranih osamnaest atentata, apsolutni šampion u ovoj oblasti bio je francuski kralj Luj Filip. Kraljica Viktorija je preživela sedam atentata.

Napadi na aristokratske predstavnike vlasti nisu bili nikakva novost ni u južnoslovenskim pokrajinama Austro-ugarske. Principovom čuvenom pucnju prethodili su Žerajićevi pucnji na generala Varešanina. Žerajićevom pokušaju prethodila su tri atentata na hrvatskog bana i kraljevog poverenika, grofa Slavka Cuvaja. Na Cuvaja, koji je, slično Ferdinandu, sedeo sa ženom u kolima, prvo je pucao bosanski Hrvat Luka Jukić. (Gavrilo Princip je bio na mitingu podrške Jukiću.) Potom je, 31. oktobra 1912, na Cuvaja pucao Ivan Planinšček, promašio i ubio se. Zatim je Stjepan Dojčić umesto Cuvaja ranio barona Skerleca. Dojčić je jednog kraljevog poverenika zamenio drugim, jer on i nije, po svom uverenju, pucao na čoveka nego na simbol.

„Da sam ga ubio, bilo bi mi ga žao kao čoveka“, rekao je Dojčić, „ali ne kao kraljevog poverenika.“

Isto je mogao reći Princip.

Dvojica

Nekako se uvrežilo mišljenje da se Franc Ferdinand i Gavrilo Princip ne smeju porediti. Čitavo društvo bilo je tako ustrojeno da se ne mogu porediti. Ali zašto? Hajde da ih uporedimo!

Franc Ferdinand

Imao je spektakularne oči, nalik na mačje. Oči sjajnog strelca. Ulovio je znatan broj tigrova, lavova, kljunara, kengura... Pričaju da je u američkom Nacionalnom parku Jeloustoun bacao kamenje na veverice jer mu nije bilo dozvoljeno da puca. Nedelju dana pre nego što će poći u Sarajevo ustrelio je mačku iz pištolja. Zidovi njegovog zamka u Konopištu predstavljaju pravu šumu rogova. U životu je ubio sedam hiljada jelena i nekih četvrt miliona ptica. Jedan fini engleski biograf odbio je da u ovoj pasiji vidi nešto patološko i insistirao na tome da se strast Franca Ferdinanda mogla uklopiti u navike jednog uobičajenog evropskog aristokrate. Pitam se šta nam to govori o strastima prosečnog aristokrate toga vremena.

Franc Ferdinand je bio dobar mrzitelj. Smatrao je da Amerikanci nemaju ni srca ni šarma. Žalio se da je monarhija potpuno u rukama Jevreja, frimasona i socijalista. Mrzeo je Italijane. Srbe je smatrao lopovima i ubicama. Nije verovao da postoji nešto poput pristojnog Mađara.

„Pogledajte njihove životinjske igre“, pisao je imperatoru Vilhelmu. „To ću prvo zabraniti.“

Verovatno je nasledio temperament svog sicilijanskog dede, koga su zvali La Bomba jer je bombardovao Napulj 1848. godine. Škrto je ispoljavao osobinu koju bi stranci prevashodno očekivali od Austrijanca – šarm. Rođen je kao prirodni autokrata u vreme kad je vreme autokrata prolazilo. Ljude je smatrao huljama dok se drugačije ne dokaže. Dobijao je napade besa u javnosti.

„Nemojte se zavaravati. Neće vam biti lako sa mnom kad postanem imperator“, rekao je svom nećaku Čarlsu.

Imao je mnogo poštovanja, ali malo vremena za Getea i Šilera. Omiljeni instrument bio mu je vergl.

A Princip?

Čovek koga je Hitler nazvao „fanatikom“... Njegova pribranost i nedostatak samosažaljenja u zatvoru iznenadili su i čuvare. Dok je u Terezinu umirao od tuberkuloze kostiju, teže od zatočeništva, gubitka ruke i neminovne smrti padalo mu je to što nije mogao da čita.

Pisao je pesme pod uticajem Volta Vitmena. Jedan stih je glasio:

Voleo bih da sam živeo druge živote. Voleo bih da mi se rađa dete.

Dvadeset osmog juna 1914. godine, bog ga je ošinuo bičem od dijamantskih škorpija i on je opalio... Priča se da je ubio trudnu ženu. Žene od četrdeset i šest godina retko rađaju decu. U samoj godini aneksije Sofija Hotek imala je težak pobačaj, i to je potreslo Ferdinanda, jer je predstavljalo kraj njegovog sna o velikoj porodici. Tačno je da joj je Franc u kolima govorio:

„Sofi, molim te, živi za našu decu.“

Kad je to čuo u sudnici, Princip je bolno zatvorio oči. Sudija ga je upitao da li ga to pogađa. On je odgovorio:

„Šta vi mislite, da sam ja životinja, da nemam osećanja?“

Da, mislim da je i to moguće, naime da su sudije mislile da je on naprosto htonski simbol koji se oteo sa svog mesta na društvenom totemu.

Zar nije na suđenju rekao:

„Ja sam sin kmeta, ljudi tamo žive kao životinje?“

Ideje

Ono što je za Kafkin senzibilitet bilo očigledno – naime bezdušna činovnička hijerarhija koja mu je dala ideju za *Zamak* i nemogućnost Pravde iz koje je proizašao *Proces*, birokratsko obezljudeње iz kog je došao *Preobražaj*, racionalizovanje iracionalnog nasilja iz *Kažnjeničke kolonije* – sve to nije trebalo da bude očigledno Andriću i pripadnicima „Mlade Bosne“.

Teoretičari kolonijalnog bontona misle da bi jedina prikladna reakcija lokalnog stanovništva na okupaciju bila smena suzne zahvalnosti i oduševljenja... Neki teoretičari su sugerisali da heruvimsko oduševljenje lokalnog sveta treba da ostane konstantno, drugi – da treba da se povećava. Možda kolonizovani narodi nisu bili dovoljno dobri da uopšte budu kolonizovani?

Ideje Franca Ferdinanda bile su baš kao i ideje zavere-nika, prilično nebulozne... Oni su mislili da će se posle velikog dela kao što je atentat na mističan način sve već nekako srediti. Mislili su da je dovoljno govoriti „uzvišene stvari“. Dovoljno je biti spreman na najveću žrtvu, a dobro društvo (preko nacionalnog do univerzalnog) već će

nekako doći. On je mislio da može da zaustavi nacionalne pokrete i oduzme Mađarima autonomiju koju su dobili posle 1867. i stvari će se nekako vratiti na autokratiju.

Atentat je bio fušeraj. Mogao je da propadne nekoliko puta. I propao bi, da za svaku grešku zaverenika policija nije napravila dve.

U kaste

Elem, bog, u koga nije verovao, tog dana je ošinuo Gavrila Principa bičem od dijamantskih škorpija i on je opalio...

U šta je pucao?

Mislim najviše u činjenicu da se on ne pita ko vlada njegovom zemljom. Hteo je tim pucnjem da objavi da se prinudno usrećenje naziva silovanjem. I još je pucao u Hegelovo poigravanje terminima kao što su istorijski i neistorijski narodi i u ideje socijaldarvinizma koje nisu zaobišle Franca Ferdinanda.

Pucao je u kaste.

Razmak između nadvojvoda i obične aristokratije bio je jednak razmaku između aristokratije i visoke buržoazije. Jednak je, dodajmo, bio razmak između visoke buržoazije i običnog činovništva, sa brojnim platnim razredima, srednje klase, sitnog građanstva i radništva. Na dnu piramide stajali su bogatiji seljaci, ispod njih bezzemljaši kmetovi. Iz te klase poticao je Gavrilo Princip. On nije imao svog mesta u društvu koje je počinjalo „od grofa nagore“.

Jedino biće koje je Franc Ferdinand smatrao jednakim sebi – pripadalo je drugoj kasti. Pošto su bili u morganatskom braku, Sofija Hotek se s mužem retko pojavljivala na dvoru. Čak su i u privatnom pozorištu morali sedeti

odvojeno. Pojam *matrimonium ad morganiticam* poticao je iz rimskog prava i prvobitno je označavao brak između slobodne i neslobodne osobe. Nadvojvoda je besneo protiv dvorskog protokola i govorio da se iz „dinastički prikladnih“ brakova rađaju „epileptici ili ludaci“. Očigledno, Franc Ferdinand je istovremeno bio stub habzburške hijerarhije i žrtva neravnopravnosti „sopstvenog“ sistema.

Posmrtna počasti

Jedanaest generacija kraljevskih predaka uzvitlalo se nad automobilom registracije A III 118. Dvadeset poljskih, osam francuskih, sedam italijanskih, sedamdeset nemačko-austrijskih i šest „raznih“ mrtvih kraljeva skupili su se oko Franca Ferdinanda. „Nije to ništa“, prošaptao je on, i onim čudnim očima potražio sarajevsko nebo. Avetinjski kraljevi su dužili elgrekovska lica. Obavijali su ih brokat i sivi oblaci. Preko automobilskih sedišta ukočeno su ležali marionetski nadvojvoda i vojvotkinja. Bili su toliko utegnuti u korsete da nisu mogli da se saviju. Sred uzvitlanih duhova tužio je Sveti Đorđe. U vrhu piramide zasuzila je Madona u plavoj odori. Mirisalo je na brigandin iz grobnice i stogodišnje ljubičice. Nad Madonom je golub držao kuglu s krstom i oko sebe širio zlatne zrake. Sve je bilo začarano, svetački ukleto i neobično tiho...

Četiri godine kasnije, Princip je u Terezinu izdahnuo od izgladnelosti i tuberkuloze kostiju. Nad njegovom izmršavelom glavom zalajalo je devet ljutih lava, zakukalo devet udovica, zaplakalo devet sirotica, zavrištalo devet dobri konja, zakliktalo devet sokolova. Odjeknuli su metalni glasovi narikača. Kosovka devojka je razbila krčag

i mrtvi drugovi su mu ponudili trešnje iz Kine. Znam da je u svom kratkom životu bio kratkovid i uplašen dečak, ali ga je žrtvovanje, sebe i drugog, promenilo. On je odbio da dâ caru carevo a bogu božje. Mislim da taj drznik ni Haronu nije platio novčić za prevoz, nego je onom jednom rukom plivao pored čamca.

A da je...

Da li bi bilo bolje da se to nikad nije desilo?

Bilo bi.

A da je Bosna ostala u sastavu Austrougarske?

To pitanje je uveliko hipotetičko.

Ipak, pesnici kažu da se umetnost pravi od onog što se moglo desiti.

Broj Hrvata u Bosni ne bi se smanjio sa skoro dvadeset i tri posto na osam. Srbi ne bi iskusili užas Drugog svetskog rata, ni Muslimani ovog poslednjeg. Ljudi bi se obrazovali u Beču, izražavali se sve preciznije, pili sve bolja vina. Zakoni bi postali pravedniji, vladari bolji, muzika slađa, ljudi mudriji i srećniji, a srca pojedinaca pravednija i nežnija...

Moglo je, moglo... samo sumnjam.

Posle Rata Da Se Završe Svi Ratovi u imperiji nije ostala čak ni Mađarska.

Omorina i strašna pretnja nadvile su se nad Evropom u proleće one godine u kojoj počinje *Smrt u Veneciji*.

U Centralnoj Evropi odomaćila se ideja Liebensrauma. U *Čarobnom bregu* poručnik Joahim Cimsena je učio rusku gramatiku i odbijao da priča sa prsatom Marusjom jer je znao da će pre ili kasnije biti poslat na Rusiju.

Evropa je već bila rascepljena na dva vojna saveza. U dekadi pre Prvog svetskog rata, sve velike sile su udvostručile svoje ratne budžete. Udvostručile, kažem! Nekoliko iskri je već bilo palo pored bureta baruta – aneksiona i dve marokanske krize.

Pravednije vrste pristrasnosti

„Istina? Šta je istina?“, upitao je Pontije Pilat.

U prvom delu života ja Pilatovo pitanje nisam razumeo.

Nisam razumeo da istina malo koga zanima, nezavisno od odnosa snaga u koji žele da se uklope.

Dakle, je li istina moguća?

Ako je objektivnost nemoguća, postoje li pravednije vrste pristrasnosti?

A posle...

Posle rata, Terezin je postao koncentracioni logor a Kono-pište centar Gestapoa. I to na simbolički način zatvara krug.

Samo...

I to bi bilo previše jednostavno.

Kad je čuo šta se desilo u Sarajevu, Adolf Hitler se prvo zabrinuo: da nisu atentat organizovali nemački nacionalisti? Kad je shvatio da nisu, Hitler je pao na kolena i zahvalio nebesima što se rodio u pravom vremenu. On je mrzeo i Srbe i Habzburge. Obojica sinova Franca Ferdinanda, Ernest i Maks, bili su u koncentracionom logoru. Tamo su mogli sresti neke Principove rođake.

Broš sa jagnjetom

Franc Ferdinand je često pretpostavljao da je tamna strana ceo čovek.

Ne smemo ponoviti njegovu grešku.

Ponekad se o atentatu pisalo na osebujan način, kao da je Princip u Sarajevu ubio privatnu ličnost. Franc Ferdinand je armiju smatrao pretorijanskom gardom krune. Kad je pogoden, sa glave mu je spao kalpak sa zelenim perima, kalpak konjičkog generala. Bio je generalni inspektor oružanih snaga u miru, a vrhovni komandant u ratu. Malo je ko u većoj meri personifikovao vojnu silu monarhije.

Ali postojao je i privatni čovek. Taj čovek je na vratima Konopišta ostavljao uobičajeni sarkazam i mizantropiju. On se čudio kako toliko može voleti sopstvenu decu. Prema Sofiji Hotek bio je pravi princ.

„Najpametnija stvar koju sam u životu uradio jeste to što sam se oženio svojom Sofijom“, govorio je. „Ona mi je sve, moja žena, moj doktor, moj savetnik.“

Kad bi dobio napad besa, Sofija bi protrljala broš sa jagnjetom koji je nosila i on bi se smirio. Pitam se da li ga je nosila onog dana u Sarajevu kada je i sama postala žrtveno jagnje istorije.

Svemir

Smrt je, po rečima jednog Manovog junaka u *Budenbrokovima*, jedina ravnopravnost. Kain i parijski princ je spremno zamenio svoj život za život aristokratskog Avelje. U smrti su konačno postali ravnopravni Franc

Ferdinand i njegova morganatska žena. (Ne sasvim! Njen kovčeg je bio manji i osamnaest inča niži!) U smrti su postali ravnopravni i Gavrilo Princip i Franc Ferdinand. Posle toga, obojica su iz običnog vremena prešli u mit-sko. Obojica su postali junaci u starogrčkom smislu po kojem se junakom ne smatra dobar čovek, već onaj ko je izuzetan, ko simbolički stoji van ljudskog reda. Sveti dečak i sveti kralj dobili su po muzej, jedan u Artštetenu, a drugi u Sarajevu.

Uvek sam se pitao da li postoji neka svemirska tačka u kojoj bi se njih dvojica mogli sresti. Franc Ferdinand se, možda, u smrti osetio toliko usamljenim da je zavoleo svog ubicu, kao što je Markesov Prudensio Agilar zavoleo Hozea Arkadija Buendiju. Šta bi taj tuberkulozni princ i tuberkulozni zaverenik mogli reći jedan drugome da su se našli u Šulcovom *Sanatorijumu pod klepsidrom* ili na Manovom *Čarobnom bregu*?

Možda bi tad Princip konačno mogao da podnese nadvojnodi onu svoju nepodnesenu predstavku o položaju bosanskih seljaka. Da li bi potomak jedanaest generacija kraljeva bio spreman da svoj koncept humaniteta proširi baš i na „te ljude“? Ako je prema njima i imao kakvu benevolenciju, ona je bila u „što ne jedu kolača“ duhu. Zauzvrat, Princip je njega smatrao tiraninom i svoj koncept ljudskosti nije proširivao na njega.

To je suština problema – situacija u kojoj se koncepti ljudskosti uzajamno ne primenjuju.

Svakog Vidovdana u Terezinu Gavrilo Princip je ostavljan u mračnoj ćeliji bez hleba i vode da razmišlja o svom delu. Kada je umro, negde u limbu je otvorena jedna soba. U toj sobi se svakog Vidovdana sreću Franc Ferdinand i Gavrilo Princip. I tada razgovaraju. Tada

zajedno razmišljaju o pitanjima kao što su užas ubistva i smisao ravnopravnosti.

BELEŠKA O PISCU

Vladimir Pištalo (1960) jedan je od najznačajnijih savremenih srpskih pripovedača.

Među njegova najpoznatija ostvarenja spadaju poetske proze *Slikovnica*, *Manifesti* i *Noći*, zbirke priča *Kraj Veka*, *Vitraž u sećanju*, *Priče iz celog sveta* i romani *Milenijum u Beogradu* i *Tesla, portret među maskama*, za koji je dobio Ninovu nagradu i nagradu Narodne biblioteke Srbije za najčitaniju knjigu u bibliotekama Srbije u 2009. godini, a odlomak ovog romana našao se već i u čitankama za osmi razred osnovne škole i četvrti razred gimnazije.

Pored ovih dela, Pištalo je i autor dve neobične literarno-biografske knjige – *Aleksandride*, bajkovite povesti o životu Aleksandra Makedonskog, i novele *Korto Malteze*.

Njegovi romani *Milenijum u Beogradu* i *Tesla, portret među maskama* na srpskom tržištu su imali više izdanja, pojavili su se neizmenjeni i u Hrvatskoj, a već su prevedeni ili se prevode na engleski, francuski, ruski, nemački, italijanski, makedonski, bugarski, mađarski, slovenački, slovački, češki, danski, japanski, korejski jezik. U svim zemljama u kojima su objavljeni imaju odličan odjek kod publike i kritike.

Tokom 2009. i 2010. godine objavljena su Odabrana dela ovog pisca u 10 knjiga, a 2011. pojavio se i novi roman *Venecija*, za koji je dobio nekoliko književnih nagrada i koji već ima nekoliko izdanja.

Kao prevodilac, dobio je nagradu „Miloš Đurić“ za prevod poezije Čarlsa Simića.

Živi u Beogradu i u Americi, gde predaje svetsku i američku istoriju na Univerzitetu u Vusteru u Masačusetsu.